

Élvezettel olvastam Kalmár Lászlóné megjegyzéseit "A bibliográfiai hivatkozások pontosságáról" /MKT 3. sz. 1958. p. 44-47./. Valóban: régen esedékes volt ennek a problémának a felvetése, különösen olyan nevelő szándékkal, ahogyan a cikk szerzője tette. Persze még hatásosabb lett volna a cikk, ha felvázolta volna azt az elrémitően kaotikus képet, amely a bibliográfiai hivatkozásoknak csak futólagos áttekintésekor is "kialakul" a szemlélődben. Ha nem vállalkozott is ennek a képnek a megfestésére, bizonyára azért jött létre a cikk, mert szerzőjét - mint minden könyvtárost, bibliográfust - bántja s időnként elkeseríti a bibliográfiai hivatkozások terén mutatkozó zürzavar és felelőtlenség.

A zürzavar, pontatlanság megszüntetése érdekében jött létre a MSZ 3497-52 sz. szabvány /"bibliográfiai hivatkozás"/. /Lásd: Könyvtári és könyvtári vonatkozású szabványok gyűjteménye. Bp. 1954; Tervgazdasági K. p. 154-163./ Erről - Kalmár Lászlóné említést sem tesz.^{x/} Pedig okvetlenül helyes lett volna, hogy ezt a szabványt legalább megemlítsse, hiszen cikkét nem a könyvtárosoknak, hanem elsősorban tudományos-műszaki szerzőknek, cikkiróknak szánta, s ezek közül jóval kevesebben ismerik a könyvtári vonatkozású szabványokat, mint a könyvtárosok közül. A szabvány célja "a bibliográfiai hivatkozások egységes rendezésével - tudományos művekben és tudományos jellegű ismeretterjesztő folyóiratokban, valamint egyéb tudományos kiadványokban - lehetővé tenni az idézett könyvek, folyóiratcikkek, szabványok, szabadalmi leírások stb. azonosítását, felismerhetőségét és felkutatását". A szabvány hatálya kiterjed a bibliográfiákra is, minthogy azok is a "tudományos és tudományos jellegű ismeretterjesztő könyvek, folyóiratok fogalma alá esnek". A szabvány tehát érinti a tudományos művek szerzőit, s ezeknek a műveknek bibliográfiai feldolgozóit, a könyvtárosokat. Részletesen ismerteti a részletes és rövidített hivatkozást; önálló mű egészére /könyvekre/ való hivatkozást; a mű meghatározott helyére, egy részére való hivatkozást; a folyóiratcikkekre, szabadalomra, szabványra való hivatkozást, s az ismétlődő hivatkozásokat.

^{x/} Tudomásunk szerint - és ezt cikkének felépítése is igazolja - a vonatkozó szabvány ismeretének feltételezéséből indult ki.

Sok szerző bizonyára azért nem alkalmazza e szabvány előírásait, mert nem is tud róla. Éppen ezért a műszaki könyvtárosoknak mindent el kell követniök, hogy vállalatuknak azok a munkatársai, akik tudományos művek írásával is foglalkoznak, tudomást szerezzenek erről a szabványról, s alkalmazzák előírásait. A kutató- és tervezőintézetek, vállalatok tudományos könyveket és tanulmányokat író munkatársai rendszerint felkeresik a könyvtárost szakirodalmi összeállításért, - ezt az alkalmat jól fel lehet használni arra is, hogy figyelmüket felhívjuk az általuk összeállítandó bibliográfiai hivatkozások pontosságára, illetve a szabványos előírások megtartására.

Ennyit -rövid kiegészítéssel - a bibliográfiai hivatkozások pontosságáról. - S most még néhány megjegyzést a bibliográfiai hivatkozások etikájáról, amelyről Kalmár Lászlóné cikke sok megfontolandó megállapítást tartalmaz.

A cikk mottója: "kételkedem, tehát vagyok", - ennek az elvnek alapján bizonyára nem veszi rossz néven a szerző, ha az ő megállapításaiban is - bizonyos mértékig - kételkedünk. Ha "szkeptikusok" vagyunk, az nem azt jelenti, hogy mindenben kételkedünk, hanem azt, hogy mindent alaposan megvizsgálunk éppen annak érdekében, hogy ne kelljen kételkednünk /az eredeti görög szó: szkeptein, - jelentése: alaposan, minden oldalról szemügyre venni/. Ilyen szellemben vesszük fontolóra a cikk néhány megállapítását abból a célból, hogy azokat más oldalról, más szempontból is megvilágítsuk.

"Nem helyes az, ha cikkünkben olyan irodalomra hivatkozunk, amelyet magunk nem olvastunk". Ez csaknem megdönt-hetetlen tételnek látszik. Mégis: elképzelhető, hogy olyan mű is termékenyen hat ránk, határozott gondolatokat ébreszt bennünk, amelyet nem olvastunk, de témáját - a szuggesztív erejű cím alapján - végiggondoltunk, s közben a magunk eddigi véleménye észrevehető módon átalakult. Lehet, hogy ez nagyon ritka és szélsőséges eset - de ilyenkor éppen az az "etikus" eljárás, ha említést teszünk arról is, amit nem olvastunk. Én magam például csak az utóbbi 4-5 évben több-száz olyan könyvnek a címét irtam ki különféle bibliográfiákból, amelynek témája érdekel, s melyet nem tudtam sem megszerezni, sem kölcsönkapni. Ezekről a könyvcimekről van egy kis katalógusom, s ezek a számomra csak "imaginárius" könyvek néha komoly hatással vannak gondolataim alakulására. Szoktam is mindig idézni ezeket, ha olyan témáról írok, vagy beszélek, amelynek koncepciójához hozzájárultak.

"Nagyon furcsán hat, amikor magyar szerző olyan forrásmunkára hivatkozik, amely soha a kezébe sem kerülhetett, mert az országban a nevezett mű fel sem lelhető." Ehhez a

tételhez sem szabad mindig ragaszkodni, különösen akkor nem, ha valamely téma hozzáférhető irodalma nagyon szűkkö-
rű. Ilyen esetben feltétlenül hasznos - éppen a tárgykör
további tanulmányozása szempontjából, - ha minden adatot
közlünk /vállalva az esetleges pontatlanság kockázatát is/.
Ami ma nem hozzáférhető, holnap hozzáférhetővé válhat, s
jelentős mértékben megkönnyíti a kutató és bibliográfiai
munkát; ha az egy tárgyra vonatkozó adatok együtt vannak,
még ha maguk a dokumentumok nincsenek is együtt. Ez az
egyik szempont a "látatlanban" idézett bibliográfiai hivat-
kozásokkal kapcsolatban. S van egy másik megfontolásra ér-
demes szempont is. Sok műről, tartalmának lényegéről tudo-
mást szerezhethetünk referátumokból, ismertetésekből, bíráló-
tokból, stb. Ilyen esetben természetesen fel kell tüntet-
nünk az ismertetett mű adatait, megjegyezve, hogy az is-
mertetést honnan vettük. Ugyanúgy kell eljárunk akkor is,
ha másodkézből veszünk át idézeteket valamely műből.^{x/}

"Ha az irodalmi vonatkozást sem tudja helyesen megadni
a cikk szerzője, akkor hogyan lehet hinni elméleti fejtege-
téseinek logikájában, vizsgálati adatainak pontosságában?"-
Ez a kérdés igen szigorú ítéletet rejt magában. A kutatók
jó része - ezt tapasztaltam csaknem nyolc évi kutatóintéze-
ti munkám során - nem szeret írni, - nem szeret szabatosan,
világosan, magyarosan fogalmazni, nem törődik a stílussal,
a fogalmazás érthetőségével stb. Ha elfogadjuk Buffon meg-
állapítását /"a stílus maga az ember"/, akkor ez már önma-
gában nagyon súlyos ítélet a kutatóra, mert azt jelenti,
hogy azért nem világos és szabatos a stílusa, mert nem vi-
lágosak és szabatosak a gondolatai. Persze nem minden pon-
gyola stílusnak a gondolatok zavarossága az oka. A tudomá-
nyos-műszaki cikkek íróinak általában sem idejük, sem ked-
vük nincs stílusukat csiszolni, - s különösen nincs kedvük
és idejük olvasmányaiknak aprólékos-pontos, a bibliográfiai
hivatkozás előírásainak megfelelő feljegyzésére. Hogyan le-
het ezen segíteni? Neveléssel. A könyvtáros - amennyire
ideje és képességei engedik - adjon segítséget a "szerző"-
kutatónak mind a fogalmazásban, mind a bibliográfiai hi-
vatkozás "módszertanában".

^{x/} A hozzászólás látatlanban idézett hivatkozásokra vonatko-
zó része csak szűk körben lehet érvényes. Ebben az eset-
ben is megkövetelendő azonban, hogy a nem olvasott vagy
beszerezhetetlen művek hivatkozásait a szerzők ilyen ér-
telmű jellel ill. megjegyzéssel lássák el.

Szerk.

A Bessenyei-idézettel illusztrált gondolatokra nem lehet ellenvetést, legfeljebb néhány kiegészítő megjegyzést tenni. A gondolatok elködösítése valóban megbocsájthatatlan bűn minden szempontból, tehát a bibliográfiai hivatkozás szempontjából is. Mert mi a bibliográfiai hivatkozás lényege? Bemutatni valamely tárgyra vonatkozó gondolatok fejlődéstörténetét addig az időpontig, amikor a szerző a maga gondolataival "belépett" ebbe a történetbe. A bibliográfiai hivatkozásnak az a célja, hogy végigvezessen egy probléma kialakulásának fejlődési útján, hogy összegyűjtsön a problémára vonatkozó minden lényeges gondolatot, hogy megteremtse a probléma vonzókörében élő gondolkodók szellemi közösséget, - s ebbe bekapcsolja mindazokat, akik most és majdan a probléma iránt érdeklődnek. Ilyen felelősségteljes funkciót valóban nem szabad felelőtlenül kezelni. S ebben minden bizonnyal mindenki egyetért.

Dr. Györe Pál

x - x - x

AZ OMK KÖLCSÖNZÉSEINEK PERESÍTÉSE.

Könyvtárunk kölcsönzési tevékenysége 1949. után jelentős mértékben megnőtt. Jellemző e növekedésre az a tény, hogy míg ezekben az években az olvasóforgalom háromszorosára növekedett, a kölcsönzőforgalom az eredetinek tizenegyszeresére duzzadt. Ez a magyarányu fejlődés abból adódott, hogy a könyvtár nem rendelkezett részletes kölcsönzési szabályokkal, bizonyos jóindulatu liberalizmus jellemezte a kölcsönzési tevékenységét, hiszen a kölcsönzési alapelvek tisztázása ebben az időben még nem történt meg. Változás történt ezen a téren 1953. végén, amikor a könyvtár elkészítette új kölcsönzési szabályzatát, és ennek nyomán arra törekedett, hogy a korábbi évek összes kölcsönzési ügyeit rendezze.

Mindenekelőtt arra törekedett a könyvtár, hogy a kölcsönadott és vissza nem szolgáltatott állományegységet folyamatosan, naponként reklamálja. Ez a törekvése azonban hosszabb időn át létszámhiány miatt nem valósulhatott meg. 1953. után a Kölcsönzési Csoport csak két egésznapos és egy